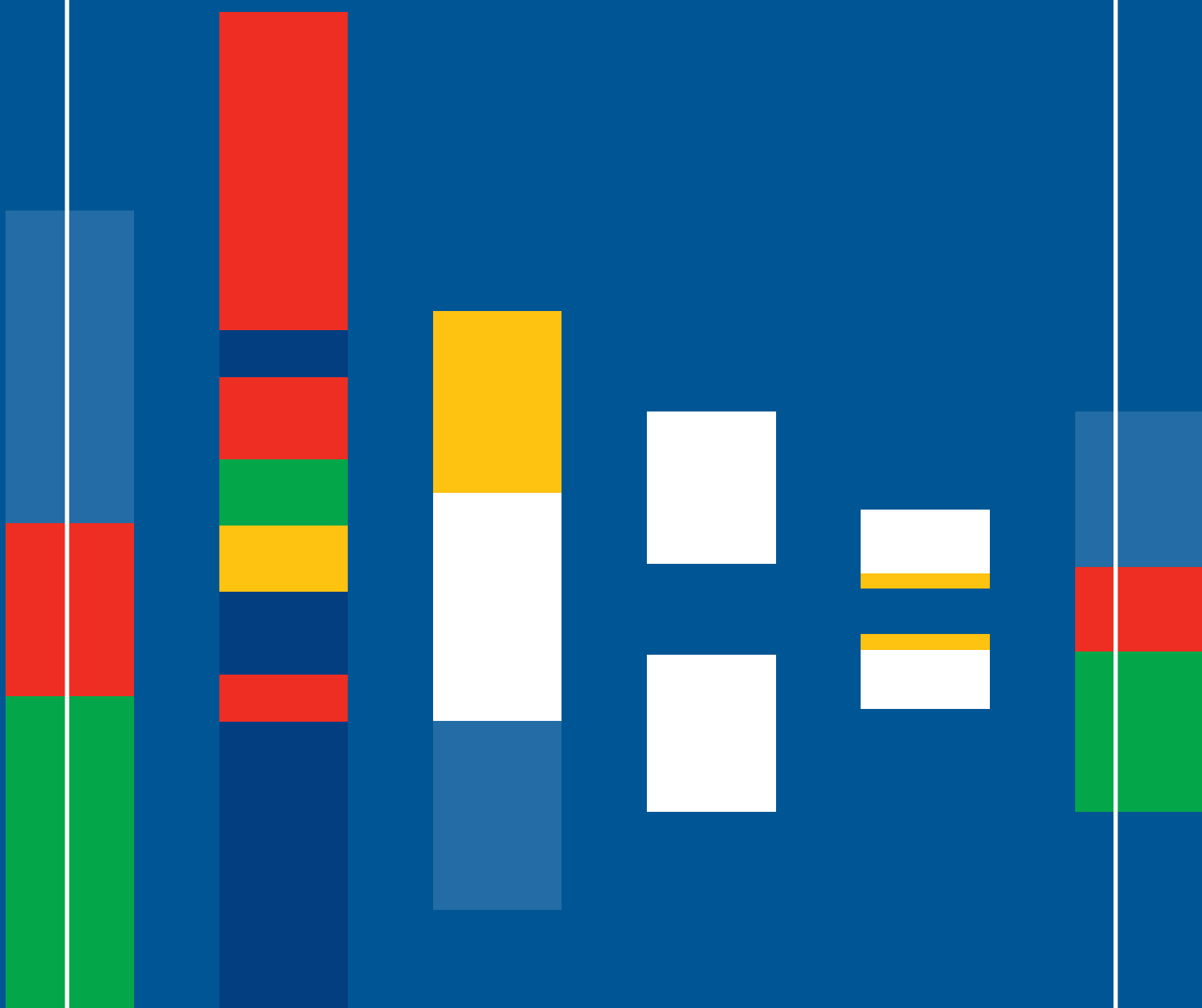

Handlingsprogram för bevarande och främjande av de nationella minoritetsspråken

Innehållsförteckning

Förord	3
1. Inledning	4
1.1 Handlingsprogrammets bidrag till målet för minoritetspolitiken	5
1.2 Handlingsprogrammets två delar	6
1.3 Sveriges internationella åtaganden på minoritetsspråksområdet	6
2. Revitalisering och minoritetsspråkens förutsättningar	9
2.1 Revitalisering av språk	9
2.2 De nationella minoritetsspråken har delvis olika förutsättningar	12
2.2.1 Finska	15
2.2.2 Jiddisch	16
2.2.3 Meänkieli	17
2.2.4 Romani chib	18
2.2.5 Samiska	20
3. Fem strategiska områden	22
3.1 Kunskapshöjande och synliggörande	23
3.2 Språkvård och språkutveckling	25
3.3 En sammanhängande utbildningskedja	27
3.4 Livslångt lärande och språken i yrkeslivet	30
3.5 Kultur bär språk och språk bär kultur	32

Förord

Sedan år 2000 är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska erkända som nationella minoritetsspråk i Sverige. De nationella minoritetsspråken och överföringen av språken mellan generationer är en central uppgift för minoritetspolitiken. De nationella minoriteternas kultur är också en integrerad del av regeringens kulturpolitik. Minoritetsspråken är en del av vårt gemensamma kulturarv och berör oss alla.

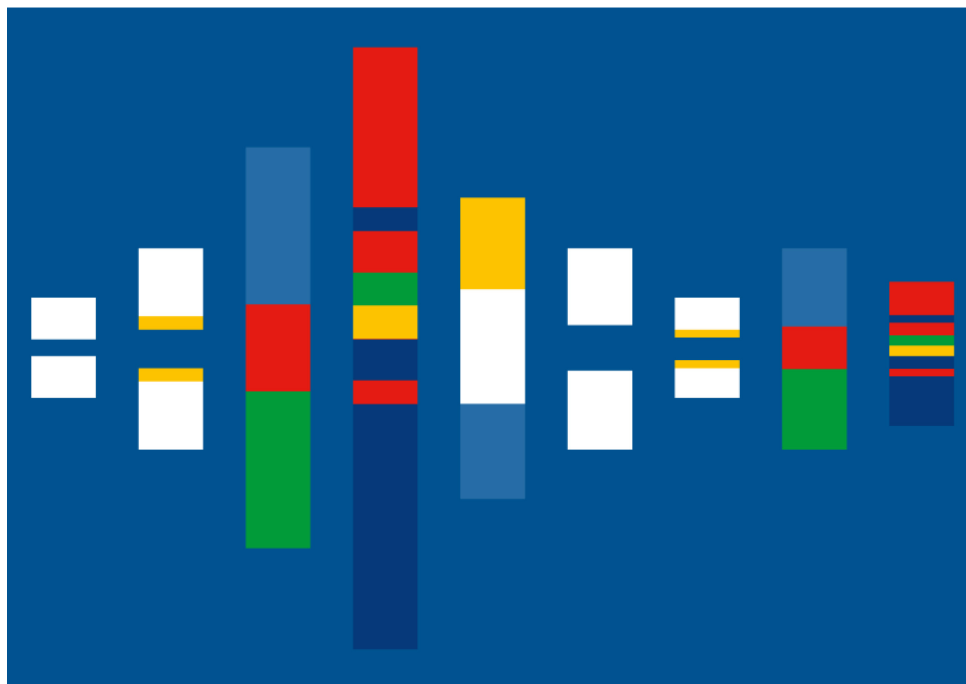
Språket är en viktig del av vår identitet och relationen till ett språk kan variera genom livet. Ett språk kan rymma särskilda kunskaper, minnen och erfarenheter och vara nära knutet till släktband och arv. Många minoritetsspråkstalare har sitt minoritetsspråk som modersmål. När vi blir äldre kan modersmålet vara det enda språk vi har kvar eller det enda språk vi till fullo kan uttrycka oss på kring de stora frågorna i livet. För den som har tappat ett språk den vuxit upp med eller aldrig fått möjlighet att lära sig det från tidigare generationer kan språket vara förknippat med sorg eller med en önskan om att återta detta språk senare i livet.

Regeringen gör en satsning på de nationella minoritetsspråken för att alla minoritetsspråksbärare ska ha möjlighet att lära sig, utveckla och använda sitt språk. Genom strategiska insatser vill regeringen verka för att bryta den språkbytesprocess som sker när språken inte längre överförs från en generation till nästa. I detta handlingsprogram presenterar regeringen fem strategiska områden med inriktning och åtgärder för det långsiktiga arbetet med att bevara och främja de nationella minoritetsspråken.

Åtgärderna är en del av den historiska satsning som regeringen genomför inom minoritetspolitiken, där 90 miljoner kronor avsätts årligen under 2022–2024 för detta ändamål. Att främja och bevara minoritetsspråk är ingen engångsinsats. Rätten att lära sig och använda sitt minoritetsspråk genom hela livet kräver kontinuerligt arbete och många samhällssektorer berörs.

Valet att använda sitt språk och överföra språket till nästa generation kan bara göras av språkbärarna och talarna själva men samhället har ett ansvar och kan göra mycket för att främja, stödja och underlätta det valet.

Jeanette Gustafsdotter
Kulturminister

1. Inledning

Sverige har i drygt 20 år haft en samlad politik för att stärka de nationella minoriteterna och stödja de nationella minoritetsspråken. De nationella minoriteternas historiska närvaro i Sverige är dock betydligt äldre än så och de nationella minoritetsspråken har talats under mycket lång tid i Sverige.

I Sverige är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska erkända minoritetsspråk. Språken erkändes i samband med Sveriges anslutning till den Europeiska stadgan för landsdels- och minoritetsspråk år 2000 (SÖ 2000:3). Stadgan innehåller artiklar till skydd för och bevarande av minoritetsspråk i Europa. Minoritetsspråken är ofta nära förknippade med tillhörighet till en, eller flera, nationella minoriteter. Alla individer som tillhör en nationell minoritet har dock inte en automatisk koppling till ett visst minoritetsspråk, samtidigt som vissa personer kan ha anknytning till flera nationella minoriteter eller minoritetsspråk.

Det här handlingsprogrammet ska stärka, främja och bevara de nationella minoritetsspråken och de varieteter av minoritetsspråken som talas i Sverige. Regeringens bedömningar och förslag tar sin grund i rapporter från Institutet för språk och folkminnen (Isof) och Sametinget, samråd med företrädare för språken och inkomna remissvar rörande rapporterna från myndigheterna (Ku2020/01895, Ku2020/01900, Ku2021/02056). Handlingsprogrammet

riktar sig till myndigheter, kommuner, regioner och organisationer som arbetar för att främja och bevara de nationella minoritetsspråken.

1.1 Handlingsprogrammets bidrag till målet för minoritetspolitiken

Målet för minoritetspolitiken är att ge skydd för de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande och stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande.

Handlingsprogrammet för bevarande av de nationella minoritetsspråken har sin utgångspunkt i målet för minoritetspolitiken. Politiken för de nationella minoriteterna är också sammankopplad med andra politikområden och mål, exempelvis kulturpolitiken, folkhälsopolitiken och utbildningspolitiken. Handlingsprogrammet och dess åtgärder syftar till att ta ett samlat grepp för det långsiktiga arbetet med att främja och bevara de nationella minoritetsspråken.

Regeringen avser att noga följa genomförandet av åtgärderna i handlingsprogrammet och utvecklingen i förhållande till målet för minoritetspolitiken.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget har i dag regeringens uppdrag att årligen redovisa utvecklingen inom det minoritetspolitiska målets delområden; diskriminering och utsatthet, inflytande och delaktighet samt språk och kulturell identitet.

Företrädare för minoritetsspråken har i samråd framfört att ett överordnat mål med åtgärderna i handlingsprogrammet bör vara att öka antalet talare av minoritetsspråken. Det är svårt att följa upp hur antalet talare utvecklas eftersom det i dag inte finns någon enhetlig eller tillförlitlig statistik över hur många som talar minoritetsspråken. Datainsamling kring minoritetsspråkstalare är förknippat med svårigheter då talare av minoritetsspråk ofta också tillhör en nationell minoritet. Sverige har en restriktiv hållning till datainsamling på etnisk grund och det eventuella sambandet mellan språk och minoritetstillhörighet gör frågan komplex.

Regeringen anser dock att det är viktigt att följa minoritetsspråkens utveckling. I december 2021 fick därför Isof och Sametinget i uppdrag att inom, ramen för verksamheten och utvecklingen av Samiskt språkcentrum samt språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib, ta fram indikatorer som gör det möjligt att följa minoritetsspråkens utveckling över tid.

1.2 Handlingsprogrammets två delar

Till grund för handlingsprogrammet ligger förslag som lämnats av Isof och Sametinget under 2020 och 2021. Förslagen har remitterats och svar har inkommit från totalt 111 remissinstanser. I februari 2022 hölls samråd med företrädare för talare och minoritetsorganisationer på riksnivå för att inhämta ytterligare synpunkter.

I den första delen av detta handlingsprogram, avsnitt 2, redogörs översiktligt för vad som redovisats i myndigheternas rapporter, i remissvar och i samråd med talare och språkbärare om revitalisering av språk och de olika språkens behov. Begreppet revitalisering förklaras närmare under avsnitt 2.1 och genomgående används begreppen främja, bevara och utveckla synonymt.

I den andra delen av detta handlingsprogram, avsnitt 3, presenteras fem strategiska områden för främjande och bevarande av minoritetsspråken. För varje strategiskt område anges inriktning och åtgärder för arbetet med att bevara och främja de nationella minoritetsspråken. Arbetet är långsiktigt och handlingsprogrammet ska fungera som en struktur i det arbetet, både i närtid och på längre sikt.

De flesta åtgärderna i programmet sträcker sig över tre år, 2022–2024. Regeringen bedömer att även framtida åtgärder och insatser för minoritetsspråken kan utgå från handlingsprogrammets inriktning för att säkerställa långsiktighet och förutsägbarhet i arbetet med bevarande och främjande av minoritetsspråken.

1.3 Sveriges internationella åtaganden på minoritetsspråksområdet

Grundläggande för regeringens arbete med minoritetsspråken är Sveriges internationella åtaganden. Arbetet med att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden är en integrerad del av minoritetspolitiken.

Resultaten av de internationella granskningar som återkommande genomförs av efterlevnaden av Sveriges åtaganden utgör underlag för regeringens fortsatta arbete med att säkerställa de nationella minoriteternas rättigheter.

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter

Sverige ratificerade Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter år 2000. I samband med ratificeringen fastslogs att de nationella minoriteterna i Sverige är judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar. Konventionen syftar till att skydda nationella minoriteter och

de rättigheter och friheter som tillkommer de personer som tillhör dessa minoriteter.

Konventionen innehåller bestämmelser som garanterar nationella minoriteter en rad rättigheter och friheter: bland annat skydd från diskriminering, fientlighet och våld, mötes-, förenings-, tanke-, samvets- och religionsfrihet samt åsikts- och yttrandefrihet på det egna språket. Staterna som tillträtt konventionen åtar sig vidare att säkerställa att den som tillhör en nationell minoritet har rätt att fritt och utan ingripande använda sitt minoritetsspråk privat och offentligt, såväl muntligt som skriftligt.

En rådgivande kommitté granskar Sveriges efterlevnad av konventionen vart femte år. I den senaste granskningen 2017 uppmanades Sverige bland annat att vidta åtgärder för att stärka tillämpningen av lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen) på lokal nivå, stärka lagstiftningen där den lämnar alltför stort utrymme för olika bedömningar mellan kommuner samt öka tillgängligheten till undervisning i och på minoritetsspråk.

Europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk

Sverige ratificerade Europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk (språkstadgan) år 2000. I och med ratificeringen erkändes finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska som nationella minoritetsspråk i Sverige. Huvudsyftet med språkstadgan är att skydda den kulturella mångfalden i Europa. Det finns ett stort antal minoriteter som lever i Europa och flera av de europeiska minoritetsspråken är hotade språk.

Finska, meänkieli och samiska är s.k. territoriella språk och har enligt språkstadgan ett förstärkt skydd. Det innebär bland annat att staten åtar sig att i större utsträckning tillhandahålla utbildning på minoritetsspråken samt att talare av språken i kontakt med rättsväsendet, förvaltningsmyndigheter och andra typer av samhällsservice ska kunna använda sitt minoritetsspråk. Samtliga minoritetsspråk omfattas av ett grundskydd enligt artikel 7 i stadgan som innehåller generella mål och principer, exempelvis att staten ska vidta åtgärder i syfte att skydda språken, bland annat genom främjande åtgärder såsom utbildning och att underlätta användandet av språken i det offentliga och privata livet.

Sverige rapporterar vart femte år till Europarådet om Sveriges efterlevnad av språkstadgan. Vid expertkommitténs sjunde granskning 2020 uppmanades Sverige bland annat att stärka utbildningsmöjligheterna för samtliga

minoritetsspråk genom att anta en övergripande och strukturerad strategi som utgår från såväl talarnas behov som situationen för respektive språk samt att inrätta språkcentrum för alla minoritetsspråk.

2. Revitalisering och minoritetsspråkens förutsättningar

2.1 Revitalisering av språk

Isosf beskriver revitalisering av språk som medvetna åtgärder som syftar till att stärka ett språk som förlorat talare och vars användningsfunktioner har försvagats i uttrycksmedel som talgenrer, ordförråd, grammatisk struktur och uttal. Med medvetna insatser som främjar och stärker språket kan man återskapa det som gått förlorat och även utveckla

språket så att talarna kan använda sitt språk igen, både inom familjen och ute i samhället. Det handlar om att utifrån en historisk grund skapa ett kommunikationsmedel som svarar mot kraven i de aktuella samhällsstrukturer som talarna lever i. Revitaliseringsprocessen måste ha sin förankring bland talarna själva. Det är en fördel för ett språks utveckling om det kan användas både i tal och i skrift, samt inom alla samhällsområden.

Språköverföring mellan generationer bryter språkbytesprocessen

Samtliga fem nationella minoritetsspråk i Sverige befinner sig i en språkbytesprocess. Det innebär att det sker en gradvis förändring mellan generationer där varje ny generation minoritetsspråkstalare i allt högre grad övergår till att endast tala samhällets majoritetsspråk. Konkret innebär detta att majoritetsspråket har tagit över och dominerar inom i stort sett alla samhällsområden och i de flesta situationer där språken kan användas.

En språkbytesprocess kan orsakas av flera faktorer, såsom att det är svårt att få utbildning på minoritetsspråket eller, vilket varit fallet historiskt, att det har funnits förbud mot att tala minoritetsspråket utanför familjen. Det kan också finnas andra orsaker, som att användningen av ett språk är stigmatiserad eller förknippad med negativ särbehandling, vilket bidrar till att minska användningen av språket. På grund av språkbytesprocessen finns det många som inte fått lära sig sitt minoritetsspråk men som kan anses vara bärare av språket. Det går därför att både tala om minoritetsspråkstalare och språkbärare.

Språköverföring mellan generationer spelar en avgörande roll för att de nationella minoritetsspråken ska kunna förbli levande språk i framtiden. Samtidigt är just överföringen av språket mellan förälder och barn inte något som samhället kan styra genom direkta åtgärder. Däremot kan samhället uppmuntra och underlätta ett sådant val. Det kan till exempel handla om att

förändra attityder till vilket språk som används mellan föräldrar och barn i hemmen och att möjliggöra tillfällen där språken kan användas inom flera språkdomäner, inte bara i hemmet. Inom revitaliseringsforskningen pekar man på det omgivande samhällets acceptans och medvetenhet om de nationella minoriteternas särskilda rättigheter som en förutsättning för revitalisering av minoritetsspråk. För att främja minoritetsspråkens ställning i samhället, och därigenom uppmuntra och underlätta användandet och överföringen av språken mellan generationer, är insatser för kunskapshöjande och synliggörande nödvändiga. Insatserna behöver ske på olika arenor i hela samhället. Offentliganställda är en viktig målgrupp mot bakgrund av att minoritetsspråkstalare har särskilda rättigheter inom skola, vård, omsorg och rätt att använda sitt språk inom delar av den offentliga förvaltningen. Även minoritetsspråkstalare behöver få ökad kunskap om vilka språkliga och kulturella rättigheter de har, för att på så sätt förbättra förutsättningarna för att få sina rättigheter tillgodosedda.

Lagstiftning, språkvård och utbildning är verktyg i revitaliseringen av språk

Att de nationella minoritetsspråken ska främjas och skyddas framgår av målet för minoritetspolitiken. Dessutom regleras minoriteternas språkliga rättigheter i lagar och förordningar. Av språklagen (2009:600) framgår att det offentliga ska skydda och främja de nationella minoritetsspråken och att den som tillhör en nationell minoritet ska få möjlighet att lära sig, utveckla och använda sitt nationella minoritetsspråk. Av minoritetslagen framgår vilka rättigheter minoriteterna har i hela landet och inom förvaltningsområdena som finns för finska, meänkieli och samiska.

Det offentliga har ett lagstadgat ansvar för revitaliseringen av de nationella minoritetsspråken. Offentliga institutioner kan bistå i det arbetet genom att erbjuda språklig infrastruktur på nationell, regional och lokal nivå, samt i vissa fall resurser i form av kunskap och finansiering. Organisationer, föreningar och andra verksamheter som arbetar med att stödja minoriteternas språk och kultur är viktiga aktörer i arbetet med att synliggöra nationella minoriteters språk, kultur och rättigheter. Minoritetsspråken synliggörs bland annat genom s.k. språkbud, språkkurser, skrivarkurser, ordboksprojekt, musikprojekt och festivaler.

De institutioner som bedriver språkvård i de nationella minoritetsspråken har en viktig funktion inom revitaliseringen. Språkvård innebär att göra ett eller flera språk tillgängliga och lätta att använda för så många som möjligt i ett samhälle. Satsningar på språkvården möjliggör utgivning av litteratur, läromedel och ordböcker samt etableringen av en språkteknologisk

infrastruktur. Språkvården kan se mycket olika ut för olika språk beroende på vilka förutsättningar som finns för revitalisering. För vissa av språken bedrivs ett arbete för att utveckla ett gemensamt skriftspråk, för andra är språkvården mer inriktad på att utveckla termer för nya innovationer och företeelser i det svenska samhället. Språkvård bedrivs i Sverige i offentlig regi för samtliga nationella minoritetsspråk och stödjer språkanvändningen inom samhällsområden så som skola, sjukvård och offentlig förvaltning samt arbetar för att bygga upp språkens infrastruktur.

Människors språkanvändning har genomgått stora förändringar de senaste decennierna. En stor del av vår kommunikation sker numera inom ramen för den digitala infrastrukturen. För att ett språk ska kunna användas av en ny generation användare måste språken därför kunna användas digitalt. För att skapa de bästa möjliga förutsättningarna för minoritetsspråken att revitaliseras krävs insatser för språkens digitala infrastruktur, så kallad språkteknologi.

Att erbjuda barn och unga undervisning i de nationella minoritetsspråken är helt centralt för att språken ska leva vidare. Skolsystemet är viktigt eftersom det innefattar samtliga barn och unga. För att bryta språkbytesprocessen och skapa möjlighet för revitalisering av minoritetsspråken krävs en obruten utbildningskedja från språkutveckling i förskolan till modersmålsundervisning i grundskola och gymnasieskola, vidare till universitetsutbildningar i språken samt möjlighet att utbilda sig till lärare i minoritetsspråken.

Arenor för språken är viktiga för att stärka bevarandet

Utöver att erbjuda utbildning inom utbildningssystemet är det viktigt att samhället erbjuder olika möjligheter att lära sig, använda och att utveckla språket. Ur ett revitaliseringsperspektiv är det därför angeläget att det finns ett brett utbud av möjliga studievägar för såväl unga som äldre personer som tillhör de nationella minoriteterna. Alla som har intresse av att lära sig ett nationellt minoritetsspråk eller att vidareutveckla sina kunskaper i språken har inte möjlighet eller behov av att studera språket i grund- eller gymnasieskolan eller på högskolenivå. I stället kan de vilja vidareutveckla sina språkkunskaper inom ett specialområde för att kunna använda språket i yrkeslivet eller i familjen. För att möjliggöra det livslånga lärandet har folkhögskolorna och studieförbunden en viktig roll.

Inom kulturen finns betydelsefulla arenor för att använda och sprida de nationella minoritetsspråken. Den kunskap, erfarenhet och kontaktyta som

finns i föreningsverksamheten, i såväl riksföreningar och förbund som hos små teatrar, i bokcirklar och sångköror, erbjuder naturliga sammanhang för att använda och sprida språken. Det finns särskilda stöd att söka stärka, utveckla och synliggöra de nationella minoriteternas kultur och kulturarv. Även public service utgör en viktig arena för språken som bidrar till synliggörande och revitalisering.

Regeringens bedömning av strategiska områden för revitalisering av minoritetsspråken

Regeringen bedömer att revitaliseringen, eller bevarandet och främjandet, av de nationella minoritetsspråken ska ske utifrån språkens olika behov och förutsättningar. Insatserna ska ske inom följande fem områden, vilka bedöms vara särskilt viktiga för det fortsatta arbetet för stärkandet av samtliga nationella minoritetsspråk.

- 1 Kunskapshöjande och synliggörande
- 2 Språkvård och språkutveckling
- 3 En sammanhängande utbildningskedja
- 4 Livslångt lärande och språken i yrkeslivet
- 5 Kultur bär språk och språk bär kultur

Regeringen bedömer att det är inom dessa områden effekten av åtgärderna för att främja och bevara de nationella minoritetsspråken är som störst. Arbetet måste ske i nära dialog med talarna och språkbärarna eftersom deras motivation och beslutsamhet avgör om vidtagna insatser bidrar till att minoritetsspråken kan hållas levande.

I kapitel 3 av handlingsprogrammet redogör regeringen närmare för dessa områden och vilka åtgärder som föreslås.

2.2 De nationella minoritetsspråken har delvis olika förutsättningar

Sveriges fem nationella minoritetsspråk har olika förutsättningar för att bevaras och utvecklas. Detta beror såväl på historiska skeenden, till exempel om språken använts skriftligt under lång tid eller ej, som på hur dagens förutsättningar ser ut. Här ingår faktorer som hur många som talar språket, i vilken utsträckning det är möjligt att studera språken inom utbildningsväsendet, språkbärarnas egen inställning till att använda och utveckla språket i olika domäner samt i vilken utsträckning språket överförs till den nya generationen.

Vissa förutsättningar är dock gemensamma för alla fem minoritetsspråk. En utmaning för samtliga språk är att bristen på minoritetsspråkskunnig personal inom områden som skola, vård och omsorg, men också inom den offentliga förvaltningen i stort, kan utgöra hinder för att kunna tillvarata rättigheterna.

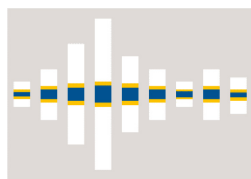
En annan utmaning för samtliga minoritetsspråk är att språkbytesprocessen gått långt. En förutsättning för att ha möjlighet att använda sitt språk eller utöva sin kultur är att individen känner sig trygg och fri från risken att utsättas för diskriminering eller trakasserier. Den diskriminering som de nationella minoriteterna utsatts för har påverkat språkbytesprocessen. I dag är ofta de personer som talar något av de nationella minoritetsspråken äldre och de senaste årens pandemirestriktioner har ytterligare försvårat överföringen av språken mellan generationer. Av denna anledning fokuserar ofta arbetet med att stärka språken på den yngre generationen. Flera av minoriteternas ungdomsförbund har exempelvis tagit fram språkstödande material riktat till nyblivna föräldrar.

Vidare är kännedomen om Sveriges fem nationella minoritetsspråk fortfarande relativt låg bland allmänheten. I den senaste undersökning som Isof, Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget genomförde 2020 framgår att andelen som känner till minoritetsspråken visserligen ökat sedan 2010 men att det fortfarande är knappt en femtedel av befolkningen som känner till de minst kända språken meänkieli och jiddisch. Samiska är det språk som flest har kännedom om men ungefär en tredjedel av befolkningen känner inte till att samiska är ett minoritetsspråk. Kännedomen har dock generellt ökat något i åldrarna 15–29. Det finns ett brett stöd för revitaliseringen av minoritetsspråken bland allmänheten, men det behövs fler åtgärder för att öka kunskapen, hos såväl allmänheten som hos talarna och språkbärarna själva, om språken, talarna, språkbärarna och deras rättigheter.

Gemensamt för de nationella minoritetsspråken är också det arbete som sker inom det civila samhället och som är mycket värdefullt för bevarande och främjande av språken. Genom såväl praktisk verksamhet, så som språkläger, översättningsprojekt och kulturella arrangemang, som påverkansarbete är civilsamhället en central del av språkens fortlevnad. Arbetet i föreningslivet sker på ideell grund och är ofta beroende av projektmedel från olika aktörer, exempelvis Isof och Statens kulturråd.

På flera områden skiljer sig också de nationella minoritetsspråkens förutsättningar för revitalisering åt. Nedan beskrivs de nationella minoritetsspråken översiktligt.

2.2.1 Finska

Finska har talats i det som i dag är norra Sverige sedan åtminstone 1000-talet och även i övriga landet finns en lång historisk närvaro av det finska språket. I dag är förvaltningsområdet för språket framför allt koncentrerat till Norrbotten och Mälardalen.

Många av dagens sverigefinnar är antingen födda i Finland eller barn och barnbarn till personer som arbetskraftsinvandrat från Finland under 1950–1970-talet. Till följd av språkbytesprocessen har många sverigefinnar svenska som sitt starkaste språk eller talar inte finska alls. Den största utmaningen för det finska språkets revitalisering i Sverige är att få fler unga sverigefinnar att använda, utveckla eller lära sig språket, samt att bidra till att ge möjligheten och viljan att i sin tur föra vidare det till sina barn.

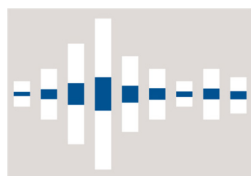
Finskan i Sverige har en fördel gentemot de övriga nationella minoritetsspråken genom att språket kan dra nytta av den infrastruktur som redan finns för finskan i Finland. För språkets revitalisering i Sverige är arbetet med insamling och tillgängliggörande av sverigefinska begrepp och termer som utvecklas inom ramen för den sverigefinska språkvården viktigt.

Det finns en relativt stabil infrastruktur även inom utbildningssektorn. Finska är också vanligare än de andra nationella minoritetsspråken i grund- och gymnasieskolan. Studieförbund och folkhögskolor erbjuder ett förhållandevis stort antal kurser i finska och språket kan studeras på akademisk nivå vid tre universitet i Sverige. I förskolan finns modersmålsstöd och i skolan har elever som tillhör en nationell minoritet rätt till undervisning i språket. Huvudmännens erbjudande om undervisning i nationella minoritetsspråk når dock enligt Skolinspektionen inte alltid ut till elever och vårdnadshavare.

Därtill råder brist på finstalande personal i till exempel äldreomsorgen, där det på grund av en åldrande finskspråkig befolkning i Sverige finns önskemål om och behov av att kommunicera på finska.

Finsk kultur har en stark ställning i Sverige, vilket är positivt utifrån att kulturen utgör en viktig språklig arena för revitaliseringen av minoritetsspråken. Det finns många lokala sverigefinska föreningar som håller den sverigefinska kulturen levande och en lång erfarenhet av att organisera sig för att bland annat främja sverigefinnars kultur och det finska språket.

2.2.2 Jiddisch

Jiddisch har talats i varierande utsträckning i Sverige i över 200 år men antalet talare i Sverige som har jiddisch som modersmål eller vardagsspråk är få och fortsätter att minska. Många av talarna är barn till överlevare efter Förintelsen och de flesta har inte de

kunskaper i jiddisch som krävs för att föra språket vidare till sina barn. Ett främjande arbete med fokus på barn och unga kan dock göra att språket lever vidare.

Även om antalet talare av jiddisch är lågt har många judar i Sverige en koppling till jiddisch som kulturarvsspråk och språket är en integrerad del i den judiska kulturen. Synligheten för jiddisch och jiddischkulturen är i vissa fall mer komplex än för många andra minoritetsspråk då det bland många personer med judisk bakgrund finns en oro för den egna säkerheten som kan motverka benägenheten att öppet visa sin judiska identitet. Det är därför angeläget att satsningar görs på att främja och synliggöra jiddisch som ett nationellt minoritetsspråk samt att synliggöra judiskt kulturliv.

Det finns en aktiv och välorganiserad judisk föreningskultur i Sverige. Ett antal organisationer och föreningar utövar och synliggör jiddisch och judisk kultur. Det tas dock få initiativ av regioner och kommuner för att aktivt främja judiskt språk- och kulturliv.

Tack vare att jiddisch är ett språk som används skriftligt också i andra länder finns en del hjälpmedel för att hantera skriften i det digitala samhället, men det finns ett behov av att se över och samla in de språkresurser som finns på jiddisch i Sverige. Särskilt viktig är dokumentation och insamling av språkresurser för att bevara den jiddischkultur som de äldre svenska jiddischtalarna står för. Språkvården är vidare en nödvändig grund för att utveckla terminologin på jiddisch för att hålla den aktuell samt för att kunna producera fler språkresurser i form av till exempel ordböcker och läromedel.

I grund- och gymnasieskolan förekommer i dag undervisning i jiddisch endast i mycket begränsad utsträckning. Rättigheten att få ta del av modersmålsundervisning i jiddisch är långtgående men efterfrågan är begränsad. Det finns bara ett fåtal verksamma lärare och i praktiken finns inte heller några praktiska möjligheter att bli behörig lärare i jiddisch eftersom lärarutbildning i språket ännu inte har startat. Från och med höstterminen 2022 erbjuder Lunds universitet jiddisch för modersmåls lärare. Utöver lärarbristen saknas även översättare till och från jiddisch.

2.2.3 Meänkieli

Meänkieli talas framför allt i östra och norra Norrbotten, där också den dominerande delen av förvaltningsområdet finns. Meänkieli har talats i Sverige under lång tid men etablerades som ett eget språk på 1980-talet. En stor del av de föräldrar som

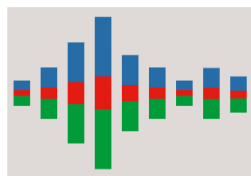
nu har barn i skolåldern har till följd av språkbytesprocessen inte haft möjlighet att lära sig meänkieli och föra språket vidare. De som talar meänkieli saknar ofta skriftliga kunskaper i språket. Tidiga insatser för att lära sig meänkieli samt att skapa och upprätthålla språkliga arenor är av stor betydelse för att en ny generation ska vilja lära sig eller utveckla kunskaper i språket.

Meänkieli är relativt okänt för den svenska allmänheten, även i förhållande till övriga minoritetsspråk. Negativa attityder gentemot meänkieli har funnits historiskt, och finns kvar än i dag i viss mån, även om en utveckling mot en mer positiv hållning kan skönjas. Hos de kommuner i norra Sverige som ingår i förvaltningsområde för meänkieli finns en medvetenhet och kunskap om språket, men arbetet med språk- och kulturfrämjande bygger i hög grad på ideellt arbete som är beroende av projektmedel. Det finns ett lokalt engagemang och ett ökat intresse för meänkieli.

Språkvården har bedrivits sedan 2018 och är avgörande för språkets framtid och revitalisering. Det finns ett stort behov av att utveckla terminologi på meänkieli inom samhällsområden som är nya för språket. Det finns därtill ett behov av att ta fram en skriftnorm, ett arbete som behöver ske varsamt och med stort inflytande från talarna. Vidare behövs ett insamlings- och dokumentationsarbete för att samla de språkresurser som finns.

Särskilda rättigheter till förskola på meänkieli finns inom förvaltningsområdet för meänkieli men tillgången är inte säkrad i alla kommuner. Trots en stärkt rätt till undervisning i nationella minoritetsspråk är det få elever som läser meänkieli i skolan. På högskolenivå finns ett ytterst begränsat utbud av kurser vid Umeå universitet, huvudsakligen beroende på den begränsade tillgången till lärarresurser. Söktrycket för kurserna är generellt stort även om utbudet varierar. Ännu har ingen lärarutbildning i meänkieli startat och det finns få personer som behärskar meänkieli på avancerad nivå. Det finns också behov av översättare. Mot bakgrund av detta finns det behov av fler formella vägar att bli lärare och att kunna utbilda sig till översättare i meänkieli.

2.2.4 Romani chib

Romani chib är ett samlingsnamn för flera varieteter och språket har talats i Sverige sedan 1500-talet. I Sverige har svenskromani och kale talats historiskt men på grund av negativ särbehandling har dessa varieteter få talare i dag. I stället är andra varieteter,

bland annat arli, lovari, gurbeti, kelderash och polskromani, som kommit till Sverige genom migration vanligare.

Språkbytesprocessen har troligtvis inte gått riktigt lika långt bland romer som för de övriga nationella minoriteterna, i alla fall inte för vissa av dialekterna. Romers historiska utsatthet har bidragit till att romani chib blivit en viktig symbol för den romska identiteten, vilket stärkt användningen av språket. Men fortfarande känner en del romer att de måste dölja sin romska identitet och därigenom sitt språk på grund av fördomar och negativa attityder. Många i den nuvarande föräldragenerationen talar romani chib i hemmet med sina barn, men det råder stora skillnader mellan de olika romska grupperna. Synliggörande av romani chib och romsk kultur är viktigt för att öka kunskapen om språket.

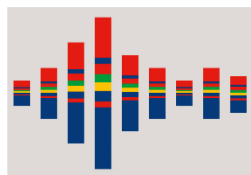
Genom det romska föreningslivet synliggörs romani chib, romskt liv och romsk kultur på olika sätt i det svenska samhället. Det finns ett stort antal organisationer och föreningar som representerar romer och romers intressen på olika nivåer i samhället. En positiv utveckling sker men det finns fortfarande behov av att få till en välfungerande struktur så att de regionala och lokala initiativ och den kunskap och det engagemang som finns i det romska föreningslivet tas tillvara.

Språkvården för romani chib i Sverige har en unik roll då det i Sverige bor romer från olika länder och som talar olika varieteter. Det kan bidra till att utveckla ett gemensamt skriftspråk. Eftersom romani chib mest har använts muntligt är det av betydelse för framtiden att det finns begrepp och termer som beskriver det moderna samhället för att språket ska kunna användas inom alla områden. Därför finns det behov av ytterligare satsningar på språkvård. Först och främst behövs en översyn av de språkresurser som finns kring de olika varieteterna i Sverige i form av text och tal. Detta arbete är särskilt viktigt för att bevara de varieteter av romani chib som främst används av äldre talare.

Det är en liten andel av eleverna som har rätt till undervisning i romani chib som studerar språket. Elever som läser romani chib som nationellt

minoritetsspråk inom ramen för modersmålsundervisning har, till skillnad från vad som gäller för övriga nationella minoritetsspråk, dessutom rätt att följa modersmålsundervisning i ytterligare ett språk. Liksom i övriga nationella minoritetsspråk är lärarbristen stor. Södertörns högskola ett särskilt åtagande för romani chib och uppdragsutbildningar med snabbspår för att utbilda modersmåls lärare i romani chib har genomförts. I linje med det särskilda åtagandet byggs en akademisk grund för romska studier vid Södertörns högskola. Bland annat finns det nu ett mindre utbud av bland annat kurser i romani chib på grundnivå vid Södertörns högskola. Kursutbudet är tänkt att utgöra ämnesbas för en framtida lärarutbildning. Det är också angeläget att skapa flexibla studievägar som inte alltid måste innebära studier på högskolenivå.

2.2.5 Samiska

Samiska är ett urfolksspråk som talats i norra delarna av Sverige, och även i Norge och Finland, under lång tid. Precis som för andra minoritetsspråk har språkbytesprocessen påverkats av en negativ särbehandling av samisktalande. Faktorer som brist på naturliga språkarenor påskyndar språkbytesprocessen.

Det samiska språket är erkänt som ett nationellt minoritetsspråk med flera varieteter, men Sametinget föredrar att benämna dem som flera samiska *språk*. I Sverige talas nordsamiska, lulesamiska, pitesamiska, umesamiska och sydsamiska. Samtliga har standardiserade ortografier, det vill säga standardiserad stavning, som är desamma i Sverige, Norge och Finland. Eftersom samiskan under lång tid främst använts i hemmiljö finns det dock behov av att utveckla terminologin inom olika samhällsområden. Ett gemensamt nordiskt samiskt språkorgan, Sámi Giellagáldu, arbetar med bland annat normering och terminologiarbete.

I Sverige används ofta språkteknologi, exempelvis rättstavningsprogram, digitala ordlistor eller automatisk översättning, för samiskan som utvecklats i Norge och som därigenom är anpassad efter behov i en norsk kultur- och språkkontext. Språkteknologin behöver därför anpassas till det svenska språket och svenska förhållanden för att kunna användas effektivt i Sverige. Språkvården bör emellertid följa de samiska språkgränserna snarare än nationsgränserna, varför samarbete kring språkvård även fortsättningsvis bör ske på nordiskt plan.

Det finns en rad organisationer och institutioner som arbetar med att främja och synliggöra samiskan på olika arenor. Sametinget ansvarar för det samiska språkarbetet och det finns en rad civilsamhällesorganisationer som arbetar för att främja språket. Bland större organisationer kan bland annat Giron Sámi Teáhter och stiftelsen Gaaltije nämnas.

Sameskolan är en statlig skolform som erbjuder utbildning för grundskolans åk F–6 med en nationellt fastställd läroplan. Skolformerna förskola och fritidshem finns även på Sameskolorna. Höstterminen 2021 fanns 338 barn och elever inskrivna vid fem orter. En utmaning är en över åren lägre andel behöriga lärare inom sameskolan. Det är också möjligt att studera samiska som nationellt minoritetsspråk för elever i andra skolformer. Liksom för

andra nationella minoritetsspråk finns en rätt till undervisning i språket för elever som tillhör en nationell minoritet. Det finns också ett stort intresse för att studera samiska på universitetsnivå. Umeå universitet har ett särskilt åtagande när det gäller att erbjuda utbildning i samiska. Inom Norden finns en viss konkurrens om disputerade lärare i samiska, inte minst från Norge, och enligt universitetet innebär bristen på lärare en utmaning. Umeå universitet anordnar bland annat kurser inom samiska studier och i de tre varieteterna lule-, nord- och sydsamiska. Även Uppsala universitet anordnar kurser i samiska, men det erbjuds inte kurser i alla fem varieteter. De kurser som erbjuds vid universitetet bedrivs på halvfart och på distans.

3. Fem strategiska områden

Regeringen har utifrån inkomna förslag, remissvar och samråd identifierat fem strategiska områden som är avgörande för att uppnå målet med handlingsprogrammet:

- 1 Kunskapshöjande och synliggörande
- 2 Språkvård och språkutveckling
- 3 En sammanhängande utbildningskedja
- 4 Livslångt lärande och språken i yrkeslivet
- 5 Kultur bär språk och språk bär kultur

Nedan redogör regeringen för åtgärder inom dessa områden som syftar till att främja och bevara de nationella minoritetsspråken. Åtgärderna utgår från Sveriges internationella åtaganden och Isofs och Sametingets förslag till handlingsprogram. I urvalet har regeringen också beaktat remissvar och inkomna synpunkter vid samråd. Dessutom redogörs för exempel på andra pågående åtgärder inom de strategiska områdena.

3.1 Kunskapshöjande och synliggörande

Det allmänna, det vill säga myndigheter, regioner och kommuner, har ett särskilt ansvar att främja användningen av de nationella minoritetsspråken. Att kunskapsnivån om de nationella minoriteterna och deras språk och kultur är låg framhålls ofta, såväl av de nationella minoriteterna själva som i

undersökningar om kunskapsläget. Regeringen anser att det allmänna måste skapa ett språkbevarande klimat med en stabil infrastruktur och bistå med konkreta verktyg för främjande och bevarande av minoritetsspråken. En framgångsfaktor i det arbetet är att allmänheten har medvetenhet och kunskap om de nationella minoritetsspråken. För att medvetenheten och kunskapen om de nationella minoritetsspråken ska öka behöver de synliggöras för allmänheten på olika arenor.

Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget är betydelsefulla aktörer för kunskapshöjande insatser. Utöver ett uppföljningsuppdrag har myndigheterna i uppgift att sprida kunskap om minoritetslagen och dess genomförande samt om nationella minoriteters rättigheter. Myndigheterna sprider bland annat information via webbsidan minoritet.se. Webbsidan etablerades 2010 och fungerar främst som en nyhetsportal om de nationella minoriteterna samt minoritetspolitiken. Den inkluderar även en s.k. verktygslåda med information och metodstöd för att underlätta kommuners och regioners minoritetsarbete. Sametinget informerar också om bland annat samisk kultur och samiska på webbplatsen samer.se

Åtgärder inom ramen för handlingsprogrammet

- Regeringen har gett Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget i uppdrag att under 2022 sprida en webbutbildning riktad till tjänstepersoner inom den offentliga sektorn. Utbildningen innehåller grundläggande information om minoritetspolitiken och minoritetslagen och innehåller både teoretiska delar och praktiska, interaktiva moment.
- Regeringen avser att utöka åtagandenivån enligt språkstadgan så att åtagandena harmonierar med nationell lagstiftning med utgångspunkt i förslagen som lämnats i betänkandet *Nästa steg? Del 2* (SOU 2017:88).

Exempel på pågående åtgärder

- Regeringen har förstärkt anslaget för webbplatsen minoritet.se under 2022–2024 för att webbplatsen fortsatt ska vara en relevant portal för att

samla och sprida information om de nationella minoriteternas rättigheter och de nationella minoritetsspråken.

- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor har under 2022 i uppdrag att utveckla och sprida vägledande material för hur förvaltningsmyndigheter kan främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd. Myndigheten har också i uppdrag att genomföra insatser som bidrar till att förbättra förutsättningarna för engagemang och inflytande för ungdomsorganisationerna för de nationella minoriteterna.

3.2 Språkvård och språkutveckling

Regeringen anser att språkvården är av stor betydelse för bevarande och utveckling av de nationella minoritetsspråken. Detta inte minst med tanke på den situation som råder för de nationella minoritetsspråken när det gäller den pågående språkbytesprocessen. Språkvård innebär arbete på ord- och grammatiknivå, men också textvård och språkvalsplanering (också kallad språkpolitik). Den del av språkvården som koncentreras till ord- och grammatikvård är särskilt betydelsefull för de nationella minoritetsspråk som ännu inte är standardiserade, det vill säga har en skriven standardnorm. För att de nationella minoritetsspråken ska vara levande och kunna användas inom områden så som sjukvård, skola och offentlig förvaltning behövs en enhetlig och specialiserad terminologi. Språkvårdens arbete utgör också fundamentet för språkteknologisk utveckling. Isof har språkvårdsansvar för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib. Motsvarande funktion för samiska finns vid Sametinget. Sami Giellagaldus verksamhet är också relevant för språkvård och en harmoniserad språkutveckling över landgränserna.

Utöver språkvården anser regeringen att praktiskt arbete med främjande av språken också måste prioriteras. Sedan 2010 har Samiskt språkcentrum verkat med goda resultat för revitalisering, främjande och bevarande av det samiska språket. Språkcentrumformen har varit framgångsrik som komplement till språkvården genom att erbjuda språkbärare konkreta möjligheter att använda, bevara och utveckla språket. Genom att Isof nu har ansvar för språkcentrum för övriga språk skapas bättre förutsättningar för alla minoritetsspråk inklusive varieteter. Arbetet som kommer att bedrivas vid de nationella språkcentrumen ska komma språkbärare och talare i hela landet till del.

De nationella minoriteternas organisationer har stor betydelse för genomförandet av minoritetspolitiken och för bevarande och utvecklande av minoritetsspråken, både som experter på den egna situationen och som viktiga företrädare för talare och språkbärare. För att organisationerna ska kunna utöva egenmakt och delta i de allmännas samrådsförfaranden krävs att organisationerna får statligt stöd samt har erforderlig kunskap om bland annat rättigheter utifrån internationella åtaganden samt relevant lagstiftning. Organisationerna spelar också en viktig roll i det praktiska arbetet med främjande och bevarande genom de projekt som genomförs och arrangemang som anordnas för att stärka och synliggöra språken.

Människors språkanvändning har genomgått stora förändringar under de senaste decennierna. En stor del av vår kommunikation sker numera digitalt. Den teknikberoende språkanvändningen ger många nya möjligheter, men kräver också fokus på tillgänglighet och inkludering. Ett språk som ska kunna användas av nya generationer talare och fortsätta att vara levande och användbart, behöver vara både tillgängligt och brukbart digitalt. Möjligheten att ta fram digitala språkhjälpmedel varierar för de nationella minoritetsspråken. De nationella minoritetsspråkens språkliga infrastruktur behöver byggas upp. Här ingår även dokumentation och grammatisk bearbetning.

Åtgärder inom ramen för handlingsprogrammet

- Regeringen har gett Isof i uppdrag att ansvara för språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romani chib under 2022–2024. Sametinget har också fått regeringens uppdrag att stärka och utveckla Samiskt språkcentrum som bedrivit verksamhet sedan 2010.
- Regeringen har för 2022 dubblerat bidraget för revitaliseringsinsatser som riktar sig till minoritetsorganisationer för att stärka det arbete som görs av språkbärare av minoritetsspråken.
- Regeringen har beslutat om en förstärkning av anslaget för språkvård vid Isof för jiddisch, meänkieli och romani chib för att skapa en god grund för främjande och bevarande av språken.
- Regeringen har gett Sametinget i uppdrag att under 2022–2024 vidta språkvårdande insatser och arbeta med språkteknologi för att stärka och utveckla det samiska språket.

Exempel på andra pågående åtgärder

- Regeringen har förstärkt organisationsstödet till riksorganisationer som företräder de nationella minoriteterna samt till organisationer som företräder samer under 2022–2024.
- Regeringen har förstärkt det nordiska samiska språkarbetet genom stärkt finansiering av Sámi Giellagáldu.

3.3 En sammanhängande utbildningskedja

Möjligheten för barn och unga att få undervisning på och i de nationella minoritetsspråken är avgörande för den nya generationens minoritetsspråkstalare. Många rättigheter finns på plats för att fler ska få tillgång till undervisning i minoritetsspråk men de praktiska förutsättningarna behöver stärkas. Regeringen anser att utbildning i och på minoritetsspråken ska vara tillgängliga i en kedja från språkutveckling i förskolan till utbildningar på universitetsnivå. På sikt bör det också vara möjligt att bedriva forskning i samtliga språk.

I dag finns generella utmaningar inom skolväsendet med lärarbrist vilket även är en av de större utmaningarna för undervisningen i minoritetsspråk. Regeringen anser att det är viktigt att fler elever får möjlighet att läsa minoritetsspråk i praktiken, exempelvis genom fjärrundervisning. Tillgången till undervisning är en viktig del för att hålla minoritetsspråken levande och ökade möjligheter till fjärrundervisning i modersmål och minoritetsspråk förbättrar förutsättningarna att ta del av sådan undervisning. Genom koordinering och ekonomiskt stöd kan önskemålen om undervisning i minoritetsspråk tillgodoses i större utsträckning och det finns bättre möjligheter att hitta lärare som kan undervisa i minoritetsspråket. Eftersom flera av de nationella minoritetsspråken också talas i bland annat de nordiska grannländerna är också samarbete över landsgränser viktigt. Även tillgången till läromedel är avgörande för möjligheterna till undervisning av god kvalitet.

För att främja revitalisering av de nationella minoritetsspråken har flera åtgärder genomförts på utbildningsområdet, bland annat har rätten till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk stärkts för elever som tillhör en nationell minoritet i förhållande till annan modersmålsundervisning. Undervisning i ett nationellt minoritetsspråk som modersmål ska enligt skollagen (2010:800) erbjudas elever i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan även om eleverna inte har några förkunskaper i språket och inte har det som umgängesspråk i hemmet. Elever i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan som tillhör någon av de nationella minoriteterna ska erbjudas modersmålsundervisning i sitt nationella minoritetsspråk även om språket inte är umgängesspråk i elevens hem. För dessa elever gäller dock som förutsättning att de har goda kunskaper i språket.

Kravet på goda kunskaper medför att elever som tillhör en nationell minoritet och som vill börja lära sig språket först när de kommer upp i gymnasieåldern inte har rätt till undervisning i språket. Förslag om att ta bort förkunskapskravet så att alla elever som tillhör en nationell minoritet ska kunna erbjudas undervisning i nationella minoritetsspråk, oavsett om de redan talar språket eller inte, bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Statens skolverk som beslutar om ämnesplanerna som styr undervisningen i språken genomför en översyn av samtliga ämnesplaner för skolformerna som en del av förberedelserna för ett införande av ämnesbetyg.

Statens skolinspektion är ansvarig myndighet för förskole- och skolområdet när det gäller tillsyn och granskning inom skolväsendet. Vissa områden är särskilt relevanta för elever som tillhör en nationell minoritet, till exempel rätten till modersmålsundervisning och rätten till studiehandledning på modersmål, som ingår i Skolinspektionens regelbundna tillsyn. Regeringen anser att Skolinspektionen har en viktig roll i att följa upp minoritetsrättigheter inom utbildningsväsendet och kommer vid behov överväga särskilda uppdrag till myndigheten.

Fyra lärosäten har särskilda åtaganden för minoritetsspråken. Lunds universitet har ansvar för jiddisch, Stockholms universitet för finska, Umeå universitet för meänkieli och samiska och Södertörns högskola för romani chib.

Främjande och bevarande av minoritetsspråken är ett långsiktigt arbete där det är viktigt att stärka både utbud och efterfrågan kring undervisning i språken. En viktig förutsättning för att det ska finnas möjlighet att erbjuda undervisning i nationella minoritetsspråk är att intresset för att studera språken ökar. Om fler elever och studenter vill studera språken, även på högskolenivå, kan rekryteringsgrunden för nya lärarstudenter som kan och vill utbilda sig i språken bli större. För detta krävs både att utbildningskedjan håller ihop och att språkens status, synlighet och användbarhet ökar vilket kräver åtgärder utanför utbildningsväsendet.

En sammanhållen utbildningskedja är avgörande för främjande och bevarande av minoritetsspråken och regeringen kommer noga att följa utvecklingen och överväga ytterligare åtgärder för att säkra tillgången till undervisning i minoritetsspråk.

Åtgärder inom ramen för handlingsprogrammet

- Regeringen har gett lärosätena med särskilt ansvar för minoritetsspråken i uppdrag att under 2022–2024 stärka och utveckla sitt arbete med främjande och bevarande av minoritetsspråken.
- Regeringen har gett Sameskolstyrelsen i uppdrag att under 2022 utveckla och dokumentera de samiska förskolornas arbete med de samiska språken och den samiska kulturen inom omsorg, utveckling och lärande.

Exempel på andra pågående åtgärder

- Regeringen har gett Statens Skolverk i uppdrag att ansvara för nationell samordning av undervisning i minoritetsspråk. Uppdraget innefattar bl.a. att planera och ansvara för hur fjärrundervisning i nationella minoritetsspråk kan göras tillgänglig för alla huvudmän som enligt skollagen ska erbjuda undervisning i språken. Skolverket ska även utreda och ta fram en modell för ekonomisk ersättning till de huvudmän som väljer att använda sådan fjärrundervisning.
- Regeringen har gett Skolverket i uppdrag att under 2022 förbereda ett arbete med att stödja produktionen av, främja utvecklingen av och tillgången till läromedel inom nationella minoritetsspråk och i detta arbete samarbeta med relevanta aktörer.
- För att öka tillgången på behöriga lärare erbjuder Skolverket sedan hösten 2018 en utbildning för lärare i samiska som består av fyra högskolekurser om 7,5 poäng och som pågår tills vidare.
- Regeringen har i december 2021 beslutat om en ny förordning för lärarutbildningarna: förordningen (2021:1335) om utbildning till lärare och förskollärare. Förordningen kommer att träda i kraft den 1 juli 2022. Nytt är att det införs en möjlighet att läsa modersmål, inklusive de nationella minoritetsspråken, även för studenter som läser en utbildning med inriktning mot arbete i förskoleklass och grundskolans årskurs 1–3 samt 4–6.
- Regeringen har inför 2021 genomfört ändringar i uppdragen till lärosätena med särskilda åtaganden för minoritetsspråken. Ändringarna syftar till att öka möjligheterna till att anpassa utbildningsinsatserna till de nationella minoritetsspråkens olika utmaningar i dialog med språkbärarna.
- Regeringen har i myndighetens instruktion gett Skolverket i uppdrag att ha ett samlat ansvar (sektorsansvar) för frågor om de nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken inom ramen för sitt verksamhetsområde vilket innefattar att verka samlande, stödjande och pådrivande i förhållande till berörda parter.

3.4 Livslångt lärande och språken i yrkeslivet

Inom många områden i offentlig sektor råder brist på personal som talar minoritetsspråken. Regeringen anser att kompetensförsörjningen i de nationella minoritetsspråken behöver säkras inom bland annat vård, skola och omsorg så att språkbärare har möjlighet att både lära sig och kunna använda sitt språk i kontakter med det offentliga. Olika typer av yrken kräver varierande språklig kompetens och därför behövs flera utbildningsvägar.

Intresset för och möjligheten att lära sig ett språk kan komma i alla olika skeden i en individs liv. Eftersom språkbärares omständigheter varierar är det angeläget att det finns utbildningsvägar som är öppna för individer i olika åldrar, på olika nivåer och med olika inriktningar. En viktig sektor i detta sammanhang är folkbildningen. Genom studieförbund och folkhögskolor utgör folkbildningen en bred arena för utbildning, bildning och delaktighet. Folkbildningen är tillgänglig i hela Sverige. Den är fri och frivillig i bemärkelsen att människor själva väljer om och när de vill delta. Den kan erbjuda en flexibel väg för den som vill lära sig ett minoritetsspråk i vuxen ålder. Folkbildningen har i dag ett utbud av verksamhet avseende minoritetsspråken men mängden varierar för de olika språken.

Genom stödet till folkbildningen finansieras också verksamhet vid folkhögskolor med särskild inriktning mot minoriteter och minoritetsspråk. Det gäller exempelvis Paideia som har inriktning mot jiddisch, den sverigefinska folkhögskolan Axevalla, Samernas utbildningscentrum och Tornedalens folkhögskola som bland annat erbjuder kurser i meänkieli.

En följd av bristen på språkkunnig personal är att det också råder brist på översättare. Eftersom de nationella minoritetsspråken i vissa fall har sämre förutsättningar än andra språk, till exempel att ortografi och digitala funktioner saknas, kan möjligheten att översätta till vissa minoritetsspråk skilja sig från andra språk. Kammarkollegiet kommer mot denna bakgrund i en kommande förstudie särskilt undersöka förutsättningarna för översättning till minoritetsspråk.

Kommuner och regioner spelar en viktig roll för främjande och bevarande av minoritetsspråken. De lokala och regionala verksamheter som minoritetsspråkstalare möter i sin vardag har stor betydelse för möjligheten att använda och utveckla sitt språk. Sveriges Kommuner och Regioner

(SKR) arbetar med minoritetsspråken inom flera av sina verksamheter, bland annat utbildning och vård och omsorg.

Åtgärder inom ramen för handlingsprogrammet

- Regeringen har beslutat om ett årligt bidrag till Folkbildningsrådet under 2022–2024 för insatser i syfte att stärka de nationella minoritetsspråken.
- Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att under 2022–2024 ta fram och sprida kunskapsstöd och att genomföra kompetenshöjande insatser om de nationella minoriteternas rättigheter och de nationella minoritetsspråken. Stödet ska riktas till anställda inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och äldreomsorgen.

Exempel på andra pågående åtgärder

- Till de kommuner och regioner som ingår i förvaltningsområde för ett eller flera språk utgår ett statsbidrag enligt förordningen (2009:1299) om nationella minoriteter och minoritetsspråk. Syftet med statsbidraget är bland annat att kommuner och regioner ska kunna tillhandahålla minoritetsspråkstalande personal inom berörda verksamheter.
- Sametinget handlägger bidrag för vissa studier i samiska. För år 2021 utbetalades 710 000 kronor.

3.5 Kultur bär språk och språk bär kultur

De nationella minoriteternas språk och kultur är en del av den kulturella mångfalden och det gemensamma kulturarvet. Minoritetsspråk och minoritetskultur är ofta integrerade och både språk och kultur är uttryck för såväl identitet som historia.

Regeringen anser att det är viktigt att de nationella minoritetsspråken är synliga i kulturlivet och att det finns förutsättningar för en fungerande överföring av språk och kultur mellan generationer.

För att minoritetsspråken ska vara levande och utvecklas behövs kulturella arenor där minoritetsspråken får ta plats, så som teatrar, bibliotek, kulturcentrum, medier, museer och arkiv med mera. Genom olika typer av kulturella uttryck och arenor kan kunskap och kännedom spridas om minoritetsspråken i samhället.

Litteraturen har stor betydelse för att forma och utveckla språk och kultur. Läsfrämjande insatser och skriftspråklig stimulans i tidig ålder skapar bättre förutsättningar för språkutveckling. Tillgången till litteratur och förutsättningarna för litteraturutgivning på de olika minoritetsspråken varierar. Det finns behov av insatser för att stärka språken genom litteratur, så som skrivfrämjande insatser samt åtgärder för litteraturproduktion och distribution. Nationella minoriteter är en särskilt prioriterad grupp i bibliotekslagen (2013:801) och i regeringens strategi för stärkta bibliotek 2022–2025 lyfts betydelsen av tillgång till, och kompetens om, litteratur på minoritetsspråken fram.

Flera statliga myndigheter förvaltar och fördelar stöd till minoritetsorganisationer som arbetar med språk- och kulturverksamheter. Sametinget är sedan 2010 förvaltningsmyndighet för samisk kultur och har i uppdrag att bidra till utvecklingen av ett starkt och mångfaldigt samiskt konst- och kulturliv. Statens kulturråd har i uppdrag att särskilt verka för konstnärligt och kulturpolitiskt värdefull utveckling inom verksamheter som rör nationella minoriteter. Public service-bolagen, Sveriges Television, Sveriges Radio och Utbildningsradion, har också en stor betydelse för synliggörandet av de nationella minoriteterna och minoritetsspråken. Nyheter och information, liksom konstnärliga upplevelser, i radio och tv synliggör språken och därigenom de minoriteter som talar dem.

Åtgärder inom handlingsprogrammet

Regeringen har gett Statens kulturråd i uppdrag att under 2022–2024 arbeta med läs- och litteraturfrämjande insatser för de nationella minoritetsspråken. Arbetet ska särskilt fokusera på barn och unga.

- Regeringen har förstärkt bidraget till Stiftelsen Finlands Kulturinstitut i Sverige under 2022 för att arbeta med främjande av finskspråkig och sverigefinsk film, litteratur och kultur.
- Regeringen har beviljat ett bidrag till Stiftelsen Svenska Filminstitutet för att stärka arbetet med språkstärkande filmpedagogiska insatser på minoritetsspråk för 2022.

Exempel på andra pågående åtgärder

- Regeringen har gett Kungl. biblioteket i uppdrag att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek för respektive språkgrupp 2021–2023.
- Sametinget fördelar bidrag till samisk kultur, bland annat teater, slöjd, bild och form, musik och jojk och litteratur.
- Statens kulturråd fördelar bidrag till nationella minoriteters kultur. Bidraget syftar till att stärka, utveckla eller synliggöra de nationella minoriteternas kultur, kulturarv och minoritetsspråk.
- Public service-bolagen ska, enligt sändningstillståndet 2020–2025, ligga kvar på minst samma nivå som 2019 när det gäller det samlade utbudet av programverksamhet på finska, meänkieli, romani chib och samiska. Programverksamhet på jiddisch ska öka i förhållande till nivån 2019.

Regeringskansliet

Växel: 08-405 10 00

www.regeringen.se